

Зграда Аеро клуба у Београду

The Aero Club Building in Belgrade

Завод за заштиту споменика културе града Београда
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

Витраж у холу, Дедал и Икар, нацрт Васа Поморишца
Large stained glass in the entrance hall, Daedalus and Icarus, blueprints by Vasa Pomorišac

Зграда Аеро клуба у Београду

Узун Миркова 4

Културно добро

Детаљ витража
Stained glass detail

Српски Аеро клуб, војно удружење авијатичара са Солунског фронта које је окупљало српске ваздухопловце и чувало сећање на многе погинуле у Првом светском рату, основано је октобра 1921. године. Председник удружења је био Матија Хођера, а почасни председник др Арчибалд Рајс. Већ крајем следеће године удружење је ушло у Међународну аеронаутичку федерацију (FAI), а назив се неколико пута мењао због ширења активности на цео простор Краљевине, па је тако 1923. најпре преименован у Аероклуб Краљевине СХС, затим 1929. године постаје Аеро клуб Краљевине Југославије "Наша крила". Као национална установа ваздухопловства у престоници Краљевине

Југославије, био је под покровитељством престолонаследника Петра Другог Карађорђевића и председништвом кнеза намесника Павла Карађорђевића. Изградња Дома Аеро клуба, започета у лето 1932, довршена је почетком 1935. године, када је Дом освештан и у улазном холу постављена плоча погинулим авијатичарима.

Као установа цивилног ваздухопловства која сарађује с војним ваздухопловством у одбрани земље, Аеро клуб је имао и важну привредно-економску улогу. Развијао је домаћу аеронаутичку индустрију и ваздушни саобраћај, али и организовао истраживања животињског света из ваздуха, снимање земљишта и насеља,

Детаљ степеништа
Detail of the staircase

надзор од пожара и друге активности. Обједињавао је све установе цивилног ваздухопловства окупљањем чланова, организовањем конференција и аеро-митинга, али је био и стециште београдске елите. Међутим, како није било заједничких просторија Аеро клуба, решено је да се подигне наменски објекат, а средства за куповину земљишта и градњу Дома Аеро клуба прикупљена су за три године од лутрија и донација, тако да је грађевина имала задужбински карактер. Планирано је и издавање трговинских простора у приземљу, као и рентирање станова на вишим спратовима да би Аеро клуб имао редовне месечне приходе за потребе пилотске школе, школе једрења и часопис клуба Наша крила. На првом спрату Дома налазила се репрезентативна сала за свечаности, посебно уређена за окупљање чланова клуба и других пријатеља ваздухопловства.

Аеро клуб је постао омиљен и често посећен друштвени центар у престоници Краљевине. За време Другог светског рата обуставио је рад и обновљен је најпре као Ваздухопловни савез Југославије, а од 2006. године као Ваздухопловни савез Србије, који има службене просторије на мезанину. Од 1993. године у Свечаној сали на првом спрату је отворен елитни ресторан.

На конкурс за изградњу Дома Аеро клуба стигло је 48 радова из Београда, Загреб, Љубљане, Ниша, Вуковара, али и из Париза и Прага. Прва награда није била додељена, јер ниједан рад није у потпуности задовољио захтеве програма. Другу награду су добили архитекти Миша Манојловић и Исак Азријел, док су откупљени пројекти Блаже Мисите Катужића из Земуна, затим архитеката Александра Ђорђевића, рад Војина Симеонића и Миладина Прљевића, рад Николе Шилова

Барокна спирала степеништа
Baroque spiral of the staircase

и Андрије Папкова, Милана Злоковића, Милана Секулића, свих из Београда, као и Фројденрајха и Дајча из Загреба и Милана Хећимовића из Прага. Првобитно конкурсно решење Аеро клуба, које је Симеоновић припремао као сарадник у атељеу архитекте Миладина Прљевевића, било је израз чисте модерне, без историјских цитата, с великим отворима и вертикалним артикулационим елементима завршеним пинаклима који негирају завршетак фасаде. И поред резултата конкурса, за извођачки пројекат је изабран рад архитекте и pilota Војина Симеоновића, али у варијанти са решењем фасаде које је он самостално приложио на паралелном конкурс за Београдску берзу у истом блоку, а које је обједињавало објекте Берзе и Аеро клуба. Његово решење је квалитетом ипак оправдало избор и истакло значај ове националне институције, као монументално, модерно и оригинално, с

репрезентативном и декоративном спољном и унутрашњом обрадом. То је био Симеоновићев први реализовани и једини међуратни пројекат јавне намене, уз трговинско-стамбени део, локале у приземљу и станове на горњим спратовима. У основи је објекат Аеро клуба организован на углу улица Краља Петра и Узун Миркове и по типу је двотрактне основе са бочним крилима. До јавно-пословних простора у нивоу мезанина и првог спрата долази се свечаним прилазом кроз главни улаз у Узун Мирковој улици, кружни вестибил и овални простор са спиралним степеништем, осветљеним витражом и светларником у крову. На првом спрату се налази Свечана сала посебно уређена за окупљање чланова клуба и пријатеља ваздухопловства са одвојеним Свечаним салоном за огранак Аеро-серкл. Два бочна улаза објекта на крајевима крила, један из Узун Миркове, а други из Краља Петра, уводе

у приватне просторе намењене становању, који заузимају други, трећи и четврти спрат. У овом делу зграде живео је сликар Петар Добровић, па је у његовом стану од 1974. године отворена Галерија Петра Добровића са његовим легатом.

На фасадама Дома Аеро клуба јасно је уочљиво одступање од строгог академског концепта и представљање тада савременог и модерног европског стила – ар декоа (*art deco*), који обухвата цитиране облике класичне грчке, римске и друге античке уметности и далеких цивилизација и који се паралелно развијао с архитектуром чисте модерне типа Баухауса. Над рустичном зоном приземља и мезанина уочљива је модернизација академизма смелим стилизовањем и уношењем нових елемената у композицију. Систем смењивања сведених пиластера и отвора фланкирају и надвисују широке безорнаменталне површине. Високи прозори на првом спрату, који обележавају позицију Свечане сале, немају профилацију оквира, а раздвојени су стилизованим плитким канелираним пиластрима висине три спрата, али без стопе и капитела. При врху су две истурене стрехе које издвајају прозоре последњег спрата, остале су декоративне једино конзоле, у виду лављих глава на горњој стрехи. Рустичност зоне приземља и мезанина са оплатом од ромб–квадера, као и општи, делимично троделни концепт фасаде, успостављају ренесансне асоцијације, али су академски принципи сведени и модернизовани. Строги, али цитирани класицизам, монументалност, чистота композиције и првобитно планирана, а нереализована фасадна скулптура – упућују и на паралеле с монументализмом у примерима архитектуре тоталитарних режима Италије, Немачке, СССР и Јапана тог периода. Плоча с представом Дедала и Икара, замишљена на средини кровног венца главне фасаде, као и скулптура Икара на самом углу над зоном мезанина нису изведене, али је у ентеријеру та тема приказана на витражу.

Репрезентативној спољној обради архитектуре одговара опремање ентеријера висококвалитетним материјалима, од улазног хола: камено степениште и гвоздене декоративне ограде степеништа и маске радијатора, посебно оплата зидова Свечане сале на првом спрату луксузним материјалима (дрво, штоф и месинг), затим штукатурно-декорација зидова, као и некадашња сликана декорација. Складне пропорције и употреба различито обрађених двеју врста вештачког камена у фасадној облози, изнедрили су чисто решење врхунске елеганције, а понављање спиралних мотива, меандра и волуте – од прилазног степеништа, гвоздених ограда за врата и радијаторских маске, све до витража с темом грчке легенде о Дедалу и Икару – указује на тотални дизајн архитекте који је пројектовао све до најситнијих детаља. Тако чест ар деко мотив ромба, у суштини цикцак

мотив, и канелуре покривају месингане рукохвате великих врата у улазном холу. Декорација ентеријера била је поверена истакнутим уметницима: сликарима Васи Поморишцу и Кости Хакману (несачуван портрет краља Александра у природној величини у просторијама Аеро–серкла), као и скулптору Петру Палавичинију (несачувани рељеф бронзаних орлова на фасади код главног улаза). Велики витраж је по нацртима Васе Поморишца, који је усавршавао технику витража у Паризу, извела фирма „Станишић“ из Сомбора, а након оштећења у Другом светском рату поправку витража је извела загребачка радионица И. Мартиновића, о чему сведочи натпис при дну, десно од податка о аутору витража. У изворној документацији о објекту забележено је да су Велики и Мали салон били обрађени у енглеском стилу, а сала и две зимске баште (застакљених тераса-сепарае) у француском стилу Луја XVI, док је декорација бара и трпезарије изведена у *модерном стилу*. У штампи је Аеро клуб описан као *највећи дом аеро клуба у Европи* и да има *најмодерније клупске просторије у Београду*.

Зграда Аеро клуба у Београду је због посебних културно-историјских и архитектонских вредности којима је дала изузетан допринос европеизацији београдске архитектуре утврђена за културно добро 2007. године (Одлука, *Сл. гласник РС*, бр. 30/2007).

ЛИТЕРАТУРА:

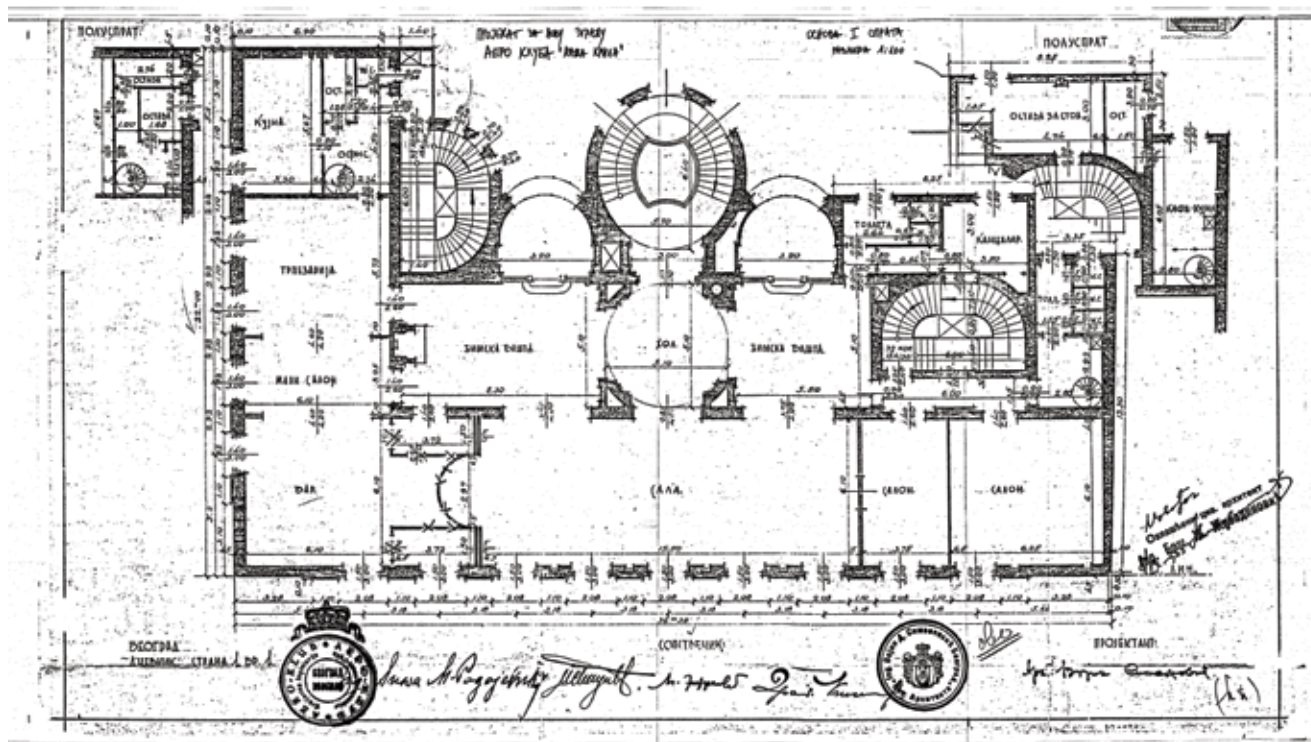
- Аеро-клуб Краљевине Југославије (1930), *Алманах југословенске авијације* (Београд): 21–24.
- Димитријевић, Б., Миладиновић, П. и Мицевски, М. (2012), *Краљевско ваздухопловство – Војно ваздухопловство Краљевине СХС/Југославије 1918–1944*, Београд: Институт за савремену историју.
- Освећење камена темељца палате Аеро-клуба (1932), *Наша крила* 102 (Београд), 16. VIII: 16–18.
- Отварање Аеро серкла (1935), *Годишњак југословенског ваздухопловства* (Београд): 177–179. Симеоновић, В. (1933/1934), *Дом Аеро Клуба Краљевине Југославије, Годишњак југословенског ваздухопловства* (Београд): 145, 146.
- Ст. М. (1932), Резултат конкурса за идејну скицу дома Аеро-клуба у Београду, *Наша крила* 95 (Београд): април, 1734, 1735.
- Туцић, Х. (2008), Дело архитекте Војина Симеоновића између два светска рата, *Наслеђе IX* (Београд): 155–178.
- Шећеров, С. (1933), *Дом Аеро Клуба Краљевине Југославије, Наша крила* 152 (Београд), 25. новембар: насл. стр.
- Građa za istoriju Aero kluba Naša krila [internet], dostupno na <http://www.paluba.info/smf/index.php/topic,14090.0/wap2.html> [27. 3. 2020]
- <http://www.politika.rs/scc/clanak/60214/Dom-za-pilote-i-udavace> [26. 3. 2020]

The Aero Club Building in Belgrade

4 Uzun Mirkova Street

Cultural property

Основа првог спрата, пројектант Војин Симеонић
Upper floor plan, design by Vojin Simeonović

The Aero Club of Serbia, a military association of aviators from the Salonica Front, gathering Serbian airmen and preserving the memory of the many who perished in the First World War, was founded in October 1921. The president of the association was Matija Hođera and the honorary president Dr Archibald Reiss. Towards the end of the following year, the association joined the World Aeronautical Federation (FAI), with the name of the association changing multiple times as a result of the expansion of its activities to the entire Kingdom: in 1923 it was renamed the *Aero Club of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes*; and in 1929 it became *Our Wings – The Aero Club of the Kingdom of Yugoslavia*. As a national aeronautical institution in the capital of the Kingdom of Yugoslavia, it was

under the auspices of Crown Prince Peter II of Yugoslavia and was presided by the Prince Regent Paul of Yugoslavia. The construction of the Aero Club Building started in the summer of 1932 and was finished in early 1935, when the Club was consecrated and a plaque to honour the fallen aviators placed in the entrance hall.

As a civil aviation institution collaborating with the air force in the defence of the country, the Aero Club also had an important economic role. It helped develop the domestic aeronautical industry and air traffic, and organised aerial wildlife observations, surveys of land and populated areas, fire monitoring and other activities. It brought together all the civil aviation institutions by gathering members, organizing conferences and

Свечана сала
Assembly Hall

air shows, and was a stamping ground for the Belgrade elite. However, as the Aero Club did not have a common office, a decision was made to build a structure specially for that purpose. The funds for the acquisition of the land and the construction works on the Aero Club Building were raised in three years' time through lottery and donations, so the building was in fact an endowment. In order to secure regular monthly proceeds for supporting the pilot training school, the gliding school, and the Club magazine *Our Wings*, the commercial space on the ground floor and the apartments on the upper floors were supposed to be let. With the Assembly Hall on the first floor of the Club, well-suited for the gatherings of club member and other aviation sympathizers, the Aero Club became a favourite and much-frequented social centre in the Kingdom's capital. It was closed during the World War II, and was reestablished primarily as Aeronautical Society of

Yugoslavia, and then from 2006 as Aeronautical Society of Serbia, with its office premises on mezzanine level. In the Assembly Hall on the first floor an elite restaurant was opened in 1993.

As many as 48 conceptual designs from Belgrade, Zagreb, Ljubljana, Niš, Vukovar, Paris, and Prague were received in the Aero Club design competition. The first prize was not awarded as no application had met all the programme requirements. The second prize was awarded to architects Miša Manojlović and Isak Azriel. The designs by Blažo Misita Katušić (based in Zemun), Aleksandar Đorđević, Vojin Simeonović and Miladin Prljević, Nikolas Šilov and Andrija Papkov, Milan Zloković, Milan Sekulić (all based in Belgrade), Freudenreich and Deutsch from Zagreb and Milan Hećimović from Prague, were all bought off. The original conceptual design for the Aero Club by architect Simeonović, who was an associate at architect

Сенаре „зимска башта“
Glass-covered balcony separé, “winter garden”

Miladin Prljević's atelier, was done in pure modernist style, without reminiscence of the past and with large openings and vertical articulation elements finished by pinnacles which negate the completion of the façade. The results of the design competition notwithstanding, the work by architect and pilot Vojin Simeonović was selected as the main design, but containing the proposal for the façade which he had independently submitted in a concurrent competition for the Belgrade Stock Exchange in the same block, combining the Stock Exchange and Aero Club buildings. The quality of his design justified the choice and emphasized the importance of this national institution as monumental, modern, and original, with a distinctive and decorative outer and inner facing. This was Simeonović's first implemented design and the only interwar public building design, including the commercial and residential section, the commercial area on

the ground floor, and the apartments on the upper floors. The Aero Club Building is located at the corner of Kralja Petra Street and Uzun Mirkova Street, and has a double-tract base with lateral wings. The formal hallway leads to the commercial section at the mezzanine and the first floor, from the main entrance in Uzun Mirkova Street, through the round vestibule and oval space with a spiral staircase, illuminated by stained glass and a skylight. The Assembly Hall on the first floor was arranged specially for gatherings of Club members and aviation sympathizers, with a separate Formal Salon for the *Aero Circle* branch. Two side entrances on the wings' far ends – one from Uzun Mirkova street and the other from Kralja Petra Street – lead to the private residential area taking up the second, third, and fourth floors. As painter Petar Dobrović lived in this part of the building, the Petar Dobrović Gallery and legacy were opened in his apartment in 1974.

The Aero Club façades reveal a departure from the strict academicist concept and present what was at the time a modern European style – Art Deco. Art Deco makes use of the cited forms of classical Greek, Roman, and other ancient art and remote cultures, developing in parallel with the Bauhaus architecture of pure modernism. The rustic-style ground floor and mezzanine reveal a modernization of academicism by audacious stylization and introduction of new elements into the composition. The arrangement of alternating minimalist pilasters and openings flank and rise above the wide surfaces without ornaments. The tall windows on the first floor, which mark the position of the Assembly Hall, do not have frame moulding and are separated by means of three-storey-tall stylized fluted pilasters, but without a base or capit. Two projecting canopies are found near the top, separating the top floor windows, and the only decorative elements are lion-head consoles on the upper canopy. The rustic style of the ground floor and mezzanine, with ashlar stone form work, as well as the general, partially trisectional concept of the façade, establish Renaissance associations but with minimized and modernized academicist principles. The austere yet cited classicism, monumentality, compositional purity, and the originally planned but not implemented facing sculpture indicate the parallels with the monumentalism in the architecture of the Fascist regimes of Italy, Germany, USSR, and Japan at the time. The plaque representing Daedalus and Icarus, planned for the middle section of the main façade cornice, as well as the sculpture of Icarus at the very corner over the mezzanine, were not implemented, but the theme is shown on the stained glass in the interior.

The distinctive outer treatment is matched by high-quality materials used for the interior. From the entrance hall: the stone staircase and the iron decorative banisters and radiator covers; the form work on the walls of the Assembly Hall on the first floor in particular, making use of luxury wood, cloth, and brass; the stucco decoration of the walls, as well as the one-time painted decoration. The proportional harmony and the use of two differently treated artificial stones in the façade covering result in a pure solution of supreme elegance. The repetition of spiral motifs, meanders and volutes – from the front staircase, through iron door railings and radiator covers, to the stained glass thematizing the Greek legend of Daedalus and Icarus – reveal the overall conception of an architect who designed everything to the last detail. The frequent Art Deco motif of the rhombus – essentially a zigzag motif – and the fluting cover the brass handles of the big door in the entrance hall. The decoration of the interior was entrusted to distinguished artists – painters Vasa Pomorišac and Kosta Hakman (the lost full-size portrait of King Alexander in the Aero Circle rooms) and the sculptor Petar Pallavicini (the lost relief with bronze

eagles on the main entrance façade). The large stained glass, based on the blueprints by Vasa Pomorišac, was created by the Stanišić Company from Sombor (Pomorišac studied the stained-glass technique in Paris). After the stained glass was damaged in the World War II, I. Martinović's workshop based in Zagreb repaired it, which is inscribed at the bottom section, to the right from the data about the painter. The original building documentation specifies that the Great and Small Salon were furnished in the English style, the Hall and two winter gardens (glass-covered balcony *séparés*) in the French style of Louis XVI, and the bar and dining hall in the *modern style*. The press described the Aero Club as the *biggest in Europe and as having the most modern club rooms in Belgrade*.

The Aero Club Building was designated as cultural property in 2007 because of its cultural and architectural value, making a major contribution to the Europeanization of the Belgrade architecture (the decision was published in *The Official Gazette of the Republic of Serbia*, No. 30/2007).

REFERENCES:

- Aero-klub Kraljevine Jugoslavije (1930), *Almanah jugoslovenske avijacije* (Beograd): 21–24.
 Dimitrijević, B., Miladinović, P. and Micevski, M. (2012), *Kraljevsko vazduhoplovstvo – Vojno vazduhoplovstvo Kraljevine SHS/Jugoslavije 1918–1944*, Beograd: Institut za savremenu istoriju.
 Osvećenje kamena temeljca palate Aero-kluba (1932), *Naša krila* 102 (Beograd), 16. VIII: 16–18.
 Otvaranje Aero serkla (1935), *Godišnjak jugoslovenskog vazduhoplovstva* (Beograd): 177–179.
 Simeonović, V. (1933/1934), Dom Aero Kluba Kraljevine Jugoslavije, *Godišnjak jugoslovenskog vazduhoplovstva* (Beograd): 145, 146.
 St. M. (1932), Rezultat konkursa za idejnu skicu doma Aero-kluba u Beogradu, *Naša krila* 95 (Beograd): April, 1734, 1735.
 Tucić, H. (2008), Delo arhitekta Vojina Simeonovića između dva svetska rata, *Nasleđe IX* (Beograd): 155–178.
 Šećerov, S. (1933), Dom Aero Kluba Kraljevine Jugoslavije, *Naša krila* 152 (Beograd), 25 November: cover page
 Materials for the history of the Our Wings Aero Club [Internet], available on <http://www.paluba.info/smf/index.php/topic,14090.0/wap2.html> [27 March 2020]
<http://www.politika.rs/scc/clanak/60214/Dom-za-pilote-i-udavace> [26 March 2020]

Деталь вітража
Stained glass detail

Зграда Аеро клуба у Београду

Издавач: Завод за заштиту споменика културе града Београда

За издавача: Оливера Вучковић, директор

Аутор: Хајна Туцић

Лектура: Језикалац - Татјана Тодоровић

Превод: Језикалац - Бојана Додић

Графички дизајн: Лука Прокић

Фотографија: Снежана Неговановић, фотодокументација ЗЗЗСКГБ

Тираж: 1000 примерака

Штампа: „Virograf comp“ d.o.o.

Београд, 2020.

Завод за заштиту споменика културе града Београда

Издање је омогућио Град Београд, Градска управа, Секретаријат за културу

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

725.91(497.11)(036)

ТУЦИЋ, Хајна, 1973-

Зграда Аеро клуба у Београду = The Aero Club Building in Belgrade / [аутор Хајна Туцић ; превод Бојана Додић ; фотографија Снежана Неговановић]. - Београд : Завод за заштиту споменика културе града Београда - установа културе од националног значаја = Belgrade : Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade - Cultural Institution of National Significance, 2020 (Београд : Virograf). - 10 стр. : илустр. ; 20 x 20 cm

Кор. насл. - Упоредо срп. текст и енгл. превод. - Податак о ауторки преузет из колофона. - Текст штампан двостручно. - Тираж 1.000. - Библиографија: стр. 6.

ISBN 978-86-89779-88-2

а) Београд -- Зграда Аеро клуба у Београду -- Водичи

COBISS-SR-ID 18442505